

## Фалшиви политически новини във фейсбук

**Владимир Досев**

Доцент, доктор  
Икономически университет – Варна  
имейл: vl\_dosev@ue-varna.bg

**Резюме:** Днес Фейсбук е един от най-популярните източници за информация не само за младите хора в България. От друга страна, съгласно Индекса за медийна грамотност за 2021 г., изготвен от Инициативата за европейски политики (EuPI), България се нарежда на последно място в Европейския съюз по устойчивост по отношение на разпространението на фалшиви новини. Изненадващо, дори български политици цитират в различни медии фалшиви новини от Фейсбук. Целта на тази статия е да опише някои от най-характерните черти на фалшивите новини във Фейсбук. Статията изследва фалшиви новини, публикувани по време на президентските избори в България през 2021 г. Използваният изследователски метод е критически анализ на дискурса.

**Ключови думи:** фалшиви новини, медиен дискурс, политически пиар

### Въведение

В наши дни Фейсбук се утвърди като един от най-влиятелните и често използвани източници на информация както в България, така и по света. Важна особеност на Фейсбук като информационен източник е, че в платформата се препубликува журналистическо (новинарско) съдържание от различни източници. От една страна, самите медии се опитват да достигнат по-голяма аудитория, препубликувайки своите оригинални статии във Фейсбук. От друга страна, самата платформа препубликува чуждо новинарско съдържание дори без изричното съгласие на медиите, което доведе до редица скандали, включително и този с Австралия през 2021 г. Редица разкрития през последната година показаха и други тъмни страни на най-голямата социална медия – тя (умишлено или не) противопоставя социалните групи в съвременното общество и не се бори достатъчно ефективно срещу разпространението на фалшиви новини. Тези факти са от изключителна важност за българската медийна действителност поради ниската степен на медийна грамотност в нашето общество. Ежедневно медиите в България съобщават за редица финансови измами в онлайн

платформите или за организирани социални групи, самоубеждаващи се в интернет мрежите например за ползите от консумацията на дезинфектанти.

От друга страна, фалшивите новини, разпространяващи се във Фейсбук, напускат неговото пространство и често се цитират от големите традиционни медии. Дори български политици (волно или неволно) разпространяват фалшиви новини, прочетени във Фейсбук. Тази статия си поставя за цел да посочи някои от най-характерните черти на фалшивите политически новини, разпространявани и чрез Фейсбук и получили широк отзвук в обществото. Обект на анализ са фалшиви новини по време на кандидатпрезидентската кампания в България през 2021 г. Разглежданите в статията новини са видими на сайта [informiran.net](http://informiran.net). Използваният в изследването метод е дискурсивен анализ на медиен текст. Според Норман Феърклаф „всеки текст е винаги едновременно конституиращ социални идентичности, социални връзки и системи на вярвания и познания“. Според теорията и практиката на дискурсивния анализ всеки медиен текст трябва да се разглежда в своя контекст и като част от общата социо-културната ситуация (особено в ситуация на политически избори).

### **Значимост на проблема с фалшивите политически новини във Фейсбук**

През изминалата година редица новинарски агенции публикуваха документи, предоставени на разследващите органи в САЩ от служителката на Фейсбук Франсис Хауген. Според тези документи корпорацията не умее (или не иска) да се справи с модерирването на съдържанието, което предоставя. От документите става ясно, че съдържание, което противопоставя потребителите има много повече харесвания (лайкове) и алгоритмите на Фейсбук работят по такъв начин, че предоставят повече такова съдържание, което разпалва различни противоречия и страсти, като го изпраща именно на по-податливите в това отношение абонати. В САЩ и Европейския съюз регулаторните органи вече изявяват желанието си да получават информация за алгоритмите, които определят какво съдържание на кои потребители да предложат. Оказва се, че едни от най-харесваните във Фейсбук теми са свързани с политическо противопоставяне в обществото. Според Франсис Хауген именно публикациите във Фейсбук създават предпоставките за щурма на Капитолия, организиран чрез социалните медии на 06.01.2021 г. след

президентските избори в САЩ. Хауген твърди, че е „попаднала на скрити вътрешни документи Фейсбук, от които става ясно, че компанията отлично знае, че „много от нейните продукти подклаждат омраза“. <sup>1</sup> Според нейните показания „промяната в потока на съдържанието в новинарските емисии на Фейсбук, настъпила още през 2018-а година, е довела до много повече разногласия и дори омраза сред потребителите. И въпреки че новите алгоритми сеят раздори, в същото време подтиква хората да се връщат към платформата за социални медии. А това позволява на базираната в Калифорния компания да продава все повече и повече реклами и така да увеличава приходите си. „Нещото, което виждах във Фейсбук отново и отново, беше, че имаше конфликт на интереси между това, което е добро за обществото и това, което е добро за Фейсбук“, допълва Хауген и подчертава, че именно всички тези неща са били и причината тя да напусне работата си“. <sup>2</sup>

За България тази тема представлява един наистина сериозен проблем с оглед на регистрираната ниска медийна грамотност на голяма част от населението ѝ. България е на последно място в Европейския съюз в Индекса за медийна грамотност от 2021 г., като поддържа това ниво от четири години. Индексът се изработва ежегодно от Инициативата за европейски политики (EuPI) на Институт „Отворено общество – София“ от 2018 г. Той оценява жителите на 35 европейски страни според степента, в която те имат съпротивителни сили към разпространението на фалшиви новини. Причините за това са ниските резултати по четивна грамотност сред младите хора (измерени чрез тестовите PISA), проблемът със свободата на медиите в България, както и данните за тоталната липса на доверие към институциите и между хората. Само един поглед върху публикациите на български

---

<sup>1</sup> <https://trud.bg/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-facebook-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D1%82-%D0%BE%D0%BC%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%8A%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%81-%D1%85%D0%B0%D1%83%D0%B3%D0%B5> (достъпен на 10.03.2022 г.)

<sup>2</sup> Пак там.

потребители във Фейсбук по политически и здравни теми показва колко разделено е днес българското общество.

### **Фалшиви новини: проф. Герджиков е връчил званието „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет на Бойко Борисов**

Две статии с почти идентично съдържание по тази тема са видими и в момента на сайта [informiran.net](http://informiran.net). Първата статия е със заглавие „ГЕРБ: Г-н Борисов направи повече, отколкото е направил Стамболов за 7 години, той е велик държавник“. За автор на статията е посочен Владимир Алексеев, а според информацията на сайта статията е публикувана на 21.09.2018 г. Точният текст на публикацията е следният<sup>3</sup>:

*Званието „почетен доктор на Софийския университет“ (доктор „хонорис кауза“) бе връчено тази сутрин на премиера Бойко Борисов. За това съобщиха гордо от самия университет. „За 6 месеца, един кратък срок, г-н Борисов направи повече, отколкото е направил Стефан Стамболов за 7 години или Тодор Живков за много повече. Имаме пример за изключителен талант, съчетан с огромна честност и всеотдайност, които дават плодове не само за българския народ, но и за нашите съседи, които искаме да ни бъдат приятели...” – каза в приветственото слово ректорът на СУ проф. Анастас Герджиков. След това отличие, Борисов ще може да чете лекции в университета и да ползва титлата „Професор“. Поради огромната му заетост, в началото се предвижда не по-често от веднъж месечно да влиза в аудитория – за 1 или 2 учебни часа по 45 минути. Дисциплината, която ще преподава, е „Европейска дипломация“ във факултета по Международни отношения.*

Прави впечатление, че в заглавието адресантът, направил изказването е партия ГЕРБ, а в самия текст същото изказване, изписано като пряка реч, е с автор проф. Герджиков. В текста още на пръв поглед се виждат и няколко фактологически грешки – почетното звание „доктор хонорис кауза“ не е равнозначно на академичната длъжност „професор“, а в структурата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ няма Факултет по международни отношения. От друга страна, много странно звучи и твърдението, че за шест месеца

---

<sup>3</sup> <https://www.informiran.net/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84-%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%87/> (достъпен на 10.03.2022 г.)

(защо само шест месеца) Бойков Борисов е направил повече от Стамболов за 7 години.

Статия с почти идентичен текст е публикувана от същия сайт на 01.10.2021 г. (т.е. месец и половина преди президентските избори, в които проф. Герджиков участва). Статията е с леко променено заглавие, в него вече е изведено името на кандидат-президента проф. Герджиков като автор на съобщението „Проф. Герджиков: Борисов направи повече, отколкото е направил Стефан Стамболов“<sup>4</sup>. С оглед на факта, че проф. Герджиков вече е анонсирал, че ще участва в президентските избори, определено можем да причислим това заглавие към т. нар. кликбайт заглавия за изкушените от политиката читатели. Според Андреана Ефтимова (Ефтимова 2021: 279) при цитирана реч „според показателя *евиденциалност* истинността на информацията е висока в тези случаи“ (или поне така трябва да изглежда). Пълният текст на статията е следният:

*За 6 месеца, един кратък срок, г-н Борисов направи повече, отколкото е направил Стефан Стамболов за 7 години или Тодор Живков за много повече. Имаме пример за изключителен талант, съчетан с огромна честност и всеотдайност, които дават плодове не само за българския народ, но и за нашите съседи, които искаме да ни бъдат приятели...” – каза в приветственото слово ректорът на СУ проф. Анастас Герджиков при връчване на званието „почетен доктор на Софийския университет“ (доктор „хонорис кауза“) на Бойко Борисов...*

Като автор на втората статия в карето под заглавието отново е посочен Владимир Алексеев, но прави впечатление, че под самата статия е посочен друг автор и място, откъдето се твърди, че е препубликувана статията – Светослав Трайков, Фейсбук. При търсене с ключови думи в социалната мрежа наистина се появява същата публикация в профила на потребител с името Светослав Трайков. Публикацията му е написана на 30.09.2021 г., т.е. един ден преди публикацията в *informiran.net*. Странно е, че статия с подобно съдържание вече е публикувана в *informiran.net* от Владимир Алексеев още през 2018 г. (ако може да се вярва на самия сайт, че датата е вярна). При втория вариант на статията очевидно не е ясно

---

<sup>4</sup> <https://www.informiran.net/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84-%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%87/> (достъпен на 10.03.2022 г.)

кой точно е авторът – отново Владимир Алексеев или Фейсбук потребителят Светослав Трайков. Все по-често в новата медийна среда в интернет се говори за явлението „пране на информация“, при което първоизточникът на дадена публикация трудно може да бъде открит поради многобройните препубликации.

Под заглавното каре на статията в [informiran.net](http://informiran.net) са разположени инструменти за директно споделяне на статията в социалните мрежи, както и следният текст „Не бъди безразличен, сподели статията с твоите приятели“. При търсене във Фейсбук с ключови думи от статията става ясно, че тя е публикувана многократно както на страниците на отделни потребители, така и в групите на привърженици на политически партии, които са против кандидата проф. Герджиков. Статията е достигнала до огромен брой потребители на социалната платформа, като към нея са добавяни и многобройни злонамерени коментари против кандидат-президента Герджиков. На много места във Фейсбук се вижда, че статията е разпространявана от [informiran.net](http://informiran.net). Името на сайта се свързва и с други фалшиви новини, публикувани по време на кампанията по отношение на кандидата Герджиков – напр. „Атанас Герджиков маха паметника на Левски, като стане президент“ и т.н.

По отношение на езика на цитираното слово на проф. Герджиков в разглежданата публикация прави впечатление употребата на словосъчетанията „изключителен талант“, „огромна честност и всеотдайност“, както и на метафората „дават плодове не само за нашия народ, но и за нашите съседи..“. Очевидно на лексикално ниво умишлено е търсен ироничен ефект, насочен към автора на словото проф. Герджиков.

Фалшивата новина не само е многократно споделяна във Фейсбук, тя излиза от интернет пространството и се появява в традиционен източник на информация като Българската национална телевизия. В предаването „Денят започва с Георги Любенов“ на 02.10.2021 г. политикът Татяна Дончева цитира словото на Герджиков от статията, като твърди, че е произнесено на церемонията по връчване на титлата „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет на Бойко Борисов. Това предизвиква моментална ответна реакция и в студиото се обаждат самият проф. Герджиков: „Мои колеги се обадиха разтревожени, че г-жа Дончева лъже и обижда и мен, и университета. Не е вярно, че СУ е присъдил титлата почетен доктор на г-н Борисов, не е вярно и че съм

говорил славословия за него. Очаквам г-жа Дончева да се извини"<sup>5</sup>. Татяна Дончева отговаря: „Г-н Герджиков, аз намерих в интернет това снощи, ако наистина това е така, аз ще го проверя и ще ви се извиня"<sup>6</sup>. На следващия ден 02.10.2021 г. Татяна Дончева публикува във Фейсбук профила си следното извинение: „Поднасям своите най-искрени извинения на професор Анастас Герджиков за твърдението ми в предаването „Денят започва“ по БНТ, че под негово ръководство Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е направил Бойко Борисов доктор хонорис кауза и му желая успех в предизборната кампания!“. На същия ден текстът е препубликуван и на официалната страница на БНТ<sup>7</sup>.

## Заклучение

Още в началото на март 2021 г. от Фейсбук обявиха, че България влиза в обсега на борбата им с фалшивите новини. В изказване пред медиите Якоб Туровски, ръководител на отдел „Обществени политики“ във Фейсбук за Полша, Прибалтика, Румъния и България твърди: „Щастливи сме да стартираме нашата програма за проверка на съдържанието в България с AFP. Борбата с фалшивите новини е отговорност, която приемаме сериозно, затова непрекъснато работим в посока на това да ограничим разпространението на неверни новини на нашата платформа“<sup>8</sup>. За съжаление, последвалите политически предизборни борби през 2021 г. показват, че платформата Фейсбук все още не е достатъчно ефективна в похода си срещу фалшивите политически новини на български език. Според цитираните твърдения на Франсис Хауген Фейсбук всъщност няма голямо желание да премахва фалшивите новини, тъй като често те са по-четени и харесвани. От друга страна, съдържание, което противопоставя потребителите (вкл. политически), трупат повече лайкове и алгоритмите на Фейсбук работят по такъв начин, че да предоставят в по-голяма степен такова съдържание, което разпалва различни политически противоречия и страсти, като го изпраща именно на по-ангажираните с темата абонати. Възможно е, разбира се, и друго

---

<sup>5</sup> <https://bntnews.bg/news/spor-v-efir-prof-anastas-gerjnikov-poiska-izvinenie-ot-tatyana-doncheva-1170580news.html> (достъпен на 10.03.2022 г.)

<sup>6</sup> Пак там.

<sup>7</sup> <https://bntnews.bg/news/tatyana-doncheva-se-izvini-na-prof-anastas-gerjnikov-1170599news.html> (достъпен на 10.03.2022 г.)

<sup>8</sup> <https://www.monitor.bg/bg/a/view/fejsbuk-s-regulacii-za-bylgarija-eto-kakvi-252701> (достъпен на 10.03.2022 г.)

обяснение – все още алгоритмите на Фейсбук, а и служителят, работещ за публикациите на български език, не са прецизирали достатъчно ефективно методиката си за борба с фалшивите новини. Разглежданата в статията фалшива новина би могла да бъде проверена много лесно, тъй като на официалната страница на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ е публикуван списък на всички лица, получили почетни титли от университета, а Бойко Борисов не е сред тях.

## БИБЛИОГРАФИЯ

**Ефтимова 2021:** Ефтимова, А. Експертната реч в медиите – източник на (не)достоверност (анализ на материали за короновируса във в. „Дневник“, януари 2020 г.). В: Качествена журналистика и нова комуникационна среда. Международна научна конференция на ФЖМК, проведена на 29-30.10.2020 г. ФЖМК, СУ. „Св. Климент Охридски, София 2021.

**Феърклаф 2010:** Fairclough, Norman. Media Discourse. London: Bloomsbury 2010.

## Fake Political News on Facebook

Vladimir Dosev

Assoc. Prof., PhD

University of Economics – Varna

email: vl\_dosev@ue-varna.bg

**Abstract:** Nowadays, Facebook is one of the most popular information sources not only for the young people in Bulgaria. According to the Media Literacy Index for 2021 by the European Policies Initiative (EuPI), Bulgaria ranks last in the European Union in terms of resistance to the spread of fake news. Surprisingly, even Bulgarian politicians quote in various media fake news from Facebook. The aim of this article is to describe some of the most significant features of the fake political news on Facebook. The article investigates fake news published during the presidential election campaign in Bulgaria in 2021. The applied method of research is critical discourse analysis.

**Keywords:** fake news, media discourse, political PR